

TAMARA DE ŁEMPICKA, AZ ELSŐ NŐI SZUPERSZTÁR

Judit SIPOS¹

ABSTRACT

TAMARA DE ŁEMPICKA, THE FIRST FEMALE SUPERSTAR

In this publication I present the life and career of Tamara de Łempicka. She was an artist from a noble Polish family, who throughout her life pushed the boundaries of her own world and that of social expectations, rejecting the role of 'passive spectator' expected of women in the early 20th century. Warsaw, St. Petersburg, Paris, Los Angeles, New York, Houston, Cuernavaca were the most important locations in her life, and I follow her and her career along these lines in my writing. Her life was extreme, she experienced the greatest splendour and wealth, but also the poverty of immigrants, and both glory - which surrounded her as a celebrated artist - and failure were her companions. Tamara de Łempicka's adventurous life is testimony to her ability to start over and over again. She was the epitome of the modern woman, independent, smart and strong. The queen of Art Déco.

KEYWORDS

Tamara de Łempicka, diva, Art Déco, changing female roles, new narrative

BEVEZETŐ

Ez a cikk a történelmi Komáromban jelenik meg, 78 kilométerre a Galánta melletti Diószegtől, illetve a Kuffner kastélytól. Ennek a kastélynak a tulajdonosa Diószeghi Kuffner Raoul báró volt (Raoul Kuffner de Diószegh), Tamara de Lempicka második férje. Kezdhetném így is írásomat: Ki köti össze Diószegyet Madonnával, Jack Nickolsonnal és Barbra Streisanddal, napjaink híres énekeseivel, színművészeivel? Tamara 1980-ban elhunyt, de a 21. században reneszánszát éli művészete, ami valójában sosem ment ki a divatból. Különleges személyisége, atipikus női léte sokakat inspirál, többek között Madonnát. Jack Nicholson és Barbra Streisand évek óta gyűjtik képeit. *Portrait de Marjorie Ferry* című festményét 1932-ből 16,2 fontért, azaz 21,1 millió dollárért adták el 2020-ban a Christie'snél Londonban (Artsy.net, 2024). Legegyszerűbb rajzai, skeccsei is 50-200 ezer euróért cserélnek gazdát a bécsi Dorotheumban (Dorotheum.com, 2024). Művei, művészete világhírű – ugyan szakmai körökben nem elég elismert – de személye, élete csak az utóbbi időben kezd ismertté válni. Ezzel az írással szeretnék hozzájárulni népszerűsítéséhez.

A kutatás elvégzése és a publikáció megírása számos kihívással járt, mert személyével kapcsolatban kevés tudományos forrás áll rendelkezésre. Képzőművészeti szakfolyóiratok, illetve írások csekély számban, de elérhetőek, viszont személyével, életével alig foglalkoztak eddig tudományos szempontból. Ez is egy jele annak, hogy igazából soha nem került be a modern festészet kánonjába, a műkritikusok nem tartották kellőképpen értékesnek és fontosnak munkáját (BBC, 2004). Évtizedekig keveset tudtak róla, még azokban az országokban, városokban is, ahol született, élt vagy alkotott, például kortársa, Salvador Dalí-hoz képest,

¹ Széchenyi István Egyetem, Apáczai Csere János Kar,
Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

akivel kapcsolatban volt, és akinek képei ugyanannyi dollárt érnek. Ennek oka részben abban keresendő, hogy ő nő volt, Dalí pedig férfi.

„A nők jogainak, szerepeinek és státusának változása a 20. század egyik legfeltűnőbb társadalmi jelensége. Bár a nők helyzete az elmúlt száz évben globálisan és lokálisan óriási változáson ment keresztül, a nemi alapú társadalmi egyenlőtlenség nem tűnt el és az élet minden területén korlátozza nem csak a nők, de a férfiak önmegvalósítási lehetőségeit is.” (Kovács, 2017, 7. old.). Egy nő művészeti vagy tudományos tevékenysége Tamara életében is más megítélés alá esett társadalmi szempontból, mint egy férfié. Lánya, Kizette de Lempicka-Foxhall bárónő szerint: „Tamara művész és anya volt, ebben a sorrendben” (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987, 11. old.). A társadalmi elvárások azt kívánták volna, hogy elsősorban legyen anya, és aztán művész. Médiajelenlétét követvén az elmúlt 10 évben, megállapítható, hogy művészetét sokáig annak a prizmáján keresztül szemlélték, értékelték, hogy milyen anya volt, illetve mennyire élt szabados, kicsapongó életet.

Kortásai, mint például Salvador Dalí, nem éltek kevésbé szenvedélyes, bohém életet, de a nemek kettős mércéje a húszas évek Párizsában is érvényben volt (Etherington-Smith, 1995). Tamarát azonban semmi sem állíthatta meg, meg se próbált megfelelni a társadalmi konvencióknak. „I live life in the margins of society, and the rules of normal society don't apply to those who live on the fringe.” azaz „A társadalom peremén élek, és a normális társadalom szabályai nem vonatkoznak azokra, akik a periférián élnek.” (Azquotes.com, 2024).

Az alábbiakban szeretném bemutatni az olvasónak Tamara de Lempicka gazdag életútját. Számos forrásanyag, amit áttekintettem, egyoldalú narrációnak bizonyult, élete, személyisége érezhetően ingerelte és mai napig ingereli a hagyományosan, illetve férfi központúan gondolkodó embereket, férfiakat és nőket egyaránt. Csak az utóbbi években kezdtek, elsősorban női riporterek, színészek, popsztárok, filmkészítők, más szemszögből is értékelni őt. A „szuperasztár” jelzőt Fenyvesi Zsófi újságíró tollából vettem át (Fenyvesi, 2019).

1. fotó: Tamara de Lempicka with Salvador Dali in New York, 1941
Készítette: Nicholas W. Orloff. Forrás: The Moscow Times, 2024, online

TAMARA

Arra, hogy miért keresztneven nevezem meg helyenként a festőnőt, két magyarázat van. Az egyik az, hogy számomra is inspiráló élete. Személyisége, mely megelőzte korát, és ereje, a mai kor értelmiségi nőit is friss hanggal szólítja meg. A másik magyarázat az, hogy azok a nők, akik foglalkoznak vele, akik beépítik művészetükbe őt, videóklipet készítenek

festményeit felhasználva vagy dokumentumfilmet készítenek róla, mint Julie Rubio, gyakran szólítják így. Ez a személyes hangnem közelebb hozza őt hozzánk. Tamara, így hívták, Lempicka valójában első férjének, Tadeusz Lempicki neve volt.

Varsó-Warszawa-Warsche-Warschau 1898-1916

Tamara de Lempicka, módos lengyel családba született Varsóban, 1898-ban, a legtöbb forrás ezt igazolja. Ugyanakkor a *The Moscow Times* és Laura Claridge önéletrajzírója szerint négy évvel korábban, 1894-ben Moszkvában látta meg a napvilágot (Radaelli, 2024).

Apja, Boris Gurwik-Górski vélhetően orosz-zsidó származású, anyja, Malwina Gabriela Dekler (másutt Malvina Decler) lengyel-zsidó származású. Szülei a legtöbb forrás szerint katolikusok voltak, de a legutóbbi forrás azt igazolja, hogy a judaizmusról a kálvinizmusra tértek át (Rubio, 2024). Különböző források különböző születési nevet tüntetnek fel: Maria Rozalia Gurwik-Górska, Tamara Górska, Maria Górska, Tamara Rosalia Gurwik-Górska. A legutóbbi kutatások szerint Tamara Rosa Hurwitz volt születési neve (Rubio, 2024). Lánya, Baronesse Kizette de Lempicka-Foxhall, azaz Kizette viszont ezt a nevet adja meg anyjáról szóló könyvében: „született Tamara Gorska” (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987, 21. old.). Fontos megemlíteni, hogy lánya, unokája, Victoria de Lempicka és dédunokája, Marisa Lempicka lengyel identitást párosítanak Tamarához, ill. felmenőikhez, a többi, fent említett identitás nem jelenik meg írásaikban, nyilatkozataikban.

Bizonytalan, hogy szülei gyerekkorában elváltak vagy édesapja fiatalon meghalt. A válás a szigorú katolikus Lengyelországban nem tűnik valószínűnek. Bizonyos, hogy anyja újraházasodott és Tamara féltékeny volt rá. Egyre több időt töltött nagyanyjával, Clementinával, akivel sokat utazott Varsóból Szentpétervárra, Svájcba, Monte Carlóba, szerte a világba. Ő vitte el a toszkán fővárosba is, Firenzébe, a reneszánsz központjába. A reneszánsz festészete egy életre rabul ejtette őt, később művein látszani fog a hűvös elegancia és letisztultság (Néret, 2000), ami a reneszánszra jellemző. Clementinán kívül Stefania, Stefa nagynénje is szárnya alá vette, Tamara sokszor vendégeskedett nála. Nagynénje kapcsolatban volt a cári családdal, aktív résztvevője volt a szentpétervári arisztokrata társadalmi életnek, „lakását a híres párizsi Maison Jansen cég berendezési tárgyai díszítették” (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987, 27. old.). Tamara ekkor kezdett bekapcsolódni a nagyvilági életbe, kb. 14 éves volt.

Szentpétervár-Санкт-Петербург 1910-1918

Vakmerő személyisége nem ismert lehetetlen. Önálló életre vágyott már egész fiatalon, ezért 15 évesen kiszemelt egy férfit, és eldöntötte, hogy a felesége lesz – az akkori világban ez volt az egyedüli út, hogy egy nő „tisztességes” felnőtt nővé válhasson. 18 évesen ment hozzá a gazdag Tadeusz Lempicki ügyvédhez, akivel fényűző életet éltek az orosz arisztokrácia központjában, Szentpétervárott. Itt képzőművészeti tanulmányokat is folytatott. Még nem volt 20 éves, mikor 1917-ben kitört az októberi orosz forradalom (kommunista nevén „Nagy Októberi Szocialista Forradalom”) és férjét letartóztatták. Hetekig kereste őt a börtönökben, végül a svéd konzul segítségével sikerült kiszabadítania őt és el tudtak menekülni Szentpétervárról, Koppenhágán keresztül Párizsba. Tamarának magas árat kellett fizetnie ezért (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987, 21. old.).

2. fotó: Tamara de Lempicka: *Kizette on the balcony*, 1927
Forrás: Arthive, 2024, online

Párizs-Paris 1918-1939

A francia fővárosban küszködő bevándorlóként éltek, egy szegényes hotelszobát béreltek. Férje, mióta elmenekültek Szentpétervárról, nem talált magára. Rossz hangulata volt, nem volt munkája. Tamara családja szintén Párizsban telepedett le. Stefa nagynénje és bankár férje gyorsan újra felépítették magukat a kimenekített vagyomból, ők voltak az orosz arisztokrácia egyik találkozási központja. Az orosz arisztokrata menekültek, akik úgy érezték, igazságtalanul elbánt velük a történelem, nagyon sokféleképpen próbálták szerencsét Párizsban. Gavriil Romanov herceg és felesége, Antonina saját divatházat alapítottak, mások kisebb üzletet vagy teaházat nyitottak, többen dolgoztak manökenként a Patou-nél illetve a Chanel divatháznál, van, aki taxinak állt vagy a művészetek egyikét vagy másikat űzte. Néhányan, mint a cár unokatestvére, Gabriel Konsztantyinovics nagyherceg vagy Tadeusz Lempicki elutasították a gondolatot, hogy bármit is tenniük kéne, pedig Lempicki elfogadhatott volna egy bankárállást felesége nagybátyjánál, de elutasította azt. Tamara el volt keseredve, házassága agresszióval volt teli. Miután eladta az összes ékszerét, az ekkor 21 éves Tamara dolgozni, festeni kezdett, ő tartotta el férjét és kislányát, Maria Krystynát, Kizettet. Kizette születésével kapcsolatban is különböző állítások vannak. Vagy 1916-ban született Szentpétervárt (Radaelli, 2024), vagy 1919-ben Párizsban (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987). Arra, hogy fessen, és ezzel keresetre tegyen szert, húga, Adrienne buzdította, akiről Tamara gyerekkorukban egy sikeres portrét készített. Adrienne Górska (lengyel nevén Adrianna Gurwik-Górska), a modernizmus és az art déco építész, maga is úttörő volt, egyike azon kevés nőnek, akik építészeti diplomát szereztek az *École centrale d'architecture*-n. Később, mikor Tamara már az előkelő Rue Méchainra költözött ő rendezte be, többek között krómozott bútorokkal, akkor már Adrienne Górska de Montaut néven, nővére lakását, illetve stúdióját. A szigorú, funkcionális belső terek dekorációs magazinokban jelentek meg, mint az art déco megtestesítői.

Tamara 12 éves kora óta tudta, hogy tehetséges, két művészeti akadémiára is beiratkozott: az *Académie de la Grande Chaumière*-re és az *Académie Ranson*-ra. Az *Académie de la Grande Chaumière*-n a kubista André Lhote, az *Académie Ranson*-on Maurice Denis, a ke-

resztény szimbolizmus festőművészeinek tanítványa lett (Kis, 2022). Amit gyermekkorától magába gyűjtött, az Európa különböző városaiban töltött idő, az olaszországi utak, Bronzino, Botticelli, Pontormo, Michelangelo és Fra Lippi művészete, a Szentpétervárt megélt magaskultúra, mesterei hatása, ez a sokszínű, transzkulturális hatás párosulva tehetségével művészetként született meg festővásznán. Napi kilenc órán át festett. Ezt vallotta művészetéről, mely egyedi volt és különbözött kortársai stílusától: „I was the first woman to paint cleanly, and that was the basis of my success. From hundred pictures, mine will always stand out.” „Én voltam az első nő, aki letisztult festményeket készített, és ez volt a sikerem forrása. Száz vászon közül az enyémek mindig felismerhetőek voltak.” (Azquotes.com, 2024).

Kizette lánya így ír a következő időszakról: „Tanulmányait olaszországi utakkal egészítette ki, amelyeket kevés pénzből fedezett. Meglátogatta fiatalokora múzeumjait és tanulmányozta azt a technikai hidegvért, amivel egykor ők, ma pedig a Párizsi Akadémia mesterei dolgoztak. Volt célja, és volt terve. Megfogadta magának, hogy minden második festmény után, amit elad, vesz egy karkötőt, amíg a gyémántkarkötők a csuklójától a könyökéig nem érnek.” (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987, 40. old.) Sejtette, hogy bármikor megtörténhet az, amit már átélt egyszer, hogy gyorsan el kell menekülnie, az ékszerek valószínűleg az életben maradási és az újrakezdés lehetőségét jelentették számára.

3. fotó: Tamara de Lempicka: *Woman in Red*, c. 1933
Forrás: Arthive, 2024, online

Szinte elejétől fogva professzionálisak voltak képei, meglepően érett volt művészete. „A lenyűgöző festmények megadták mindazt, amit a Tadeusszal kötött házassága nem adott meg neki.” (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987, 40. old.)

Kifogástalan megjelenésével a leggazdagabbak között is megállta a helyét. Már ekkor rendelkezett azzal, amit Françoise Gilot – Picasso felesége - úgy jellemezte, hogy Tamara éhsége. „Vágyott valamire, egyszerre mindenre, valamilyen tökéletes beteljesülésre – esztétikai és érzéki értelemben egyaránt. Több akart lenni, mint aki. **Túl akart nőni önmagán.** Éhség volt benne, ez hatalmas kontrolra készítette a munkájában, és zabolátlan önfeledtségre a magánéletében.” (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987, 41. old.)

Az összes forrás azt igazolja, hogy privát életében Tamara de Lempicka nem szabott gátat vágyainak. Mindent és mindenkit akart, amit, és akit megkívánt, de „a nyilvánosság előtt egy arisztokrata merev testtartásával ült, kifogástalanul felöltözve, ... arckifejezése egyértelműen felhívta a világ figyelmét arra, hogy ő egy olyan nő, aki ura önmagának, magabiztos és higgadt.” (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987, 41. old.). 1923-ban már az összes előkelő szalonban - a Salon des Independants, a Salon d'Automne, és a Salon des Moin de Trente Ans-on ki voltak állítva képei. Colette Weill szalonja azonban, ahol első képeit eladta, és ahol később az első „one-woman show”-t megvalósította, mindig a legkedvesebb maradt számára.

Egyre sikeresebb lett, stúdiót bérelt, saját bankszámlája volt és autója, ami még a húszas évek Párizsában is kevés nőnek adatott meg. A párizsi bohém életet élte, és a partik után izgatottan mesélte kislányának, akire napközben egy angol nevelőnő vigyázott, hogy épp milyen művészt, hírességet ismert meg. Férje végül talán szégyenből elfogadta felesége nagybátyjának bankjában az állást. Neheztelt felesége életvitele miatt.

Tamara Lhote-tal, Picassóval, Chagallal, Foujitéval, Kieslinggel, van Dongen-nel, Marie Laurencin-nel, Noailles grófnővel, és az íróval, André Gide-del barátkozott, akinek később megfestette hátborzongató portróját, és aki 1947-ben irodalmi Nobel-díjat kapott. A Maxim's-ban és a Ritzben étkezett. Jean Cocteau megfigyelése szerint, ugyanúgy szerette a művészetet, mint az előkelő társaságot, úgy vélte, hogy az utóbbihoz való ragaszkodása egy nap elpusztítja benne az előbbihez való hozzáférést (Néret, 2000).

Nem csak a bohém társaságok egyik központja volt Tamara. A Lempicki családban is minden körülötte forgott. Rapszodikusán szerette lányát, Kizette-t, lánya beszámolója szerint, mikor túl szigorú volt vele, férje lépett közbe lánya védelmében. Tamara anyja, Malvina is sok időt töltött unokájával. Amint elég nagy volt, Kizette bentlakásos kollégiumba került, mint anno Tamara (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987). Ugyan Kizette szempontjából kevés időt töltöttek együtt, számos festménye ábrázolja őt, a lányát.

Valószínűleg, hogy nagyobb elfogadásra tegyen szert munkája, eleinte így szignálta képeit: T. de Lempicky, így a kép nézője azt hihette, hogy férfi festette képet lát. Rá is érvényes volt, amit Kovács Mónika így fogalmaz meg: „A nem-elvárt – azaz a sztereotípiának ellentmondó – viselkedés interperszonális és egyéb büntetéseket von maga után, tehát kockázatos és gyakran sikertelen.” (Kovács, 2017, 39. oldal). 1925-ben, a párizsi Nemzetközi Iparművészeti Kiállításon már Lempicka néven szignált művei lettek bemutatva. Az amerikai **Harper's Bazaar** elismerően számolt be róluk. Szintén ebben az évben egy hosszabb utazásra indult Itáliába, Firenzébe lányával és anyjával, hogy tanulmányozza kedvenc festőit: Botticellit és Pontormot. Ekkortájt ismerte meg az arisztokrata költőt, Gabriele D'Annunziót is.

Tamara egy barátjától értesült Emmanuele Castelbarco gróf új galériájáról, a Bottega di Poesiáról. A gróf fogadta Tamarát. A portfóliója, lefotózott képei nagy sikert arattak a nála, és azonnal elkezdte tervezni a 30 képből álló kiállítást. Tamara tudta, hogy összesen két kép van birtokában, ezért hazatérve Párizsba ember feletti munkába kezdett. Az egész családja és baráti köre modellt ült neki. A megbeszélte időpontra, fél év múlva sikerült 28 képet megfestenie, így időben megnyílt nagyszabású kiállítása Milánóban a *Bottega di Poesia*-ban (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987). A lavina elindult, Tamara saját maga menedzsere és marketingszakértője lett, nem illetődött meg a zárt ajtóktól és folyamatosan promotálta magát. Ekkor utazott először Amerikába. Megrendelői vagyonos iparosok, európai arisztokraták voltak. Az előkelők portréfestője lett. Húszas évei végén megkereste saját millióit. Híres volt és gazdag, kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkezett, befolyásos volt, mai szóval élve: szupersztár.

„Művészként kialakította azonnal felismerhető, egyedi art déco stílusát. A vászon egészét kitöltő – néha rajta túlnyúló –, nagy, szögletes, erőteljes, sima, érzéki és kéjdús testek, elegáns, némileg idealizált arcképek, néhány határozott színnel festve, gyakran semleges – barnás, szürkés – árnyalatú háttér előtt, amelyben azonban a modern világ alkotásai, például felhőkarcolók kubista módon destrukurált sémái köszöntek vissza. A testeket néha fedő, gyakran inkább keretező drapériák és szövetek a manierista festészetet idézték. Elég újszerű volt ahhoz, hogy az avantgárd ne vesse el, és elég dekoratív, érthető és értelmezhető, hogy az átlag nagypolgár is szívesen kitegye a falára, büszkélkedjen vele, és sok pénzt fizessen érte. A női test ábrázolásában is új szemléletet hozott: intim helyzetekben, erős egyéniségű, modern nőket mutatott meg.” (Kis, 2022).

4. fotó: Tamara de Lempicka working on *Portrait of a Man*, a painting of her husband, 1928
Forrás: Britannica, 2024, online

1927-ben karrierje szárnyalt, de házassága romokban hevert. Hogy kifejezze férje iránti szeretetét, az egyetlen úton mutatta ki, ahogy tudta: elkezdte megfesteni őt. Az így készült portré minden szónál jobban megragadta azt az évekig tartó haragot, féltékenységet, fájdalmat és gyűlöletet, amit Tamara iránt érzett. Férje üzleti útra ment Varsóba, ahol viszonyt kezdett valakivel. El akarta hagyni Tamarát, aki elkezdett küzdeni érte, háromszor ment utána Lengyelországba. Miután lányukat, Kizette-t is magával vitte, Tadeusz beleegyezett, hogy próbálják meg rendbe tenni a dolgaikat. Monte Carlóba utaztak. Tamara tovább festette a képet, de ez nem tudta már helyre rakni a kapcsolatukat. Végül ez lett házasságuk utolsó állomása, 1928-ban elváltak útjaik. Bosszúból, hogy a férfi, akit szeretett, elhagyta egy másik nőért, sosem fejezte be a képet. Bal kezét, melyen a jegygyűrű lett volna, befejezetlenül hagyta (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987.).

Raoul de Kuffner de Diószegh 1928-1961

1928-ban ismerte meg a magyar-morva-zsidó származású Raoul Kuffner bárót. A báró egy iparmágnás és műgyűjtő család egyetlen sarja, a Lundenburgban (mai Břeclav, Morvaország) született, Bécsben nevelkedett Karl Kuffner, azaz Kuffner Károly báró és a dél-tiroli Deutschmetz (mai Mezzocorona, Olaszország) városából származó Adél von und zu Firmian grófnő fia, anyja a salzburgi érsek unokahúga volt. A *Dioszegher Oeconomie, Zucker- und Spiritusfabriks Actiengesellschaft*, azaz *Diószeghi Gazdaság, Cukor- és Szeszgyár Részvénytársaság* tulajdonosaként a család területeket és jelentős vagyont birtokolt Közép-Európa szerte (Sudová et al., 2015).

5. fotó: Kuffner Kastély, Diószeg, 1910 körül

Készítette: Karsay József. Forrás: Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet, 2024, online

A sokoldalúan művelt, világot látott Raoul Kuffner elkezdte gyűjteni Tamara de Lempicka képeit. Később felkereste őt és megkérte, hogy fesse le szeretőjét, a híres perui színésznő-táncosnőt, Nana de Herrerát. Tamara egy nem éppen hízelgő képet festett róla. A festőnő Nana de Herrerával intim kapcsolatba került, de végül a báró nyerte el tetszését. Először kb. 1930 környékén látogatott el a báró kastélyába, Diószegre (mai Sládkovičovo, Szlovákia). Diószegi források szerint a báró felesége, Cara Carolina von Haebler nem értékelte a művész vendéget -valószínűleg sejtette, hogy ő az egyike férje szeretőinek – ugyanis a cselédszobák részére fenntartott épületszárnyban szállásolta el őt (Pokreis, 2009). Tamara műértő szemmel nézhetett körül a kastélyban, ahol értékes képek díszítették a falakat. „A leltárak tanúsága szerint nem kevesebb, mint hatszáz festmény, rajz és szobor díszítette az enteriört. ... A diószegi gyűjtemény különleges momentumát képezte a mennyiségében és minőségében is egyedi középkori (gótikus) spanyol gyűjtemény, mely szélesebb összefüggésekben is szinte páratlan volt. A leginkább képviselt európai festő-iskolák közé tartozott az olasz és a holland, de különös figyelmet érdemelnek a 19. századi angol festészet példái is.” (Buday & Rössnerová, 2024). A műkincseken kívül antik bútorokkal, ritka keleti szőnyegekkel volt berendezve a kastély, ugyanakkor a kor legmodernebb műszaki megoldásai kaptak helyet benne. (Sudová et al., 2015). 1932-ben, vérmérgezésben elhunyt a báró első felesége. 1934-ben Tamara de Lempicka és Raoul Kuffner báró Zürichben kötöttek házasságot. Innentől úgy emlegették Tamarát: „bárónő ecsettel”. A bizonytalan társadalmi helyzetre való tekintettel, amely nem kecsegtetett semmi biztatóval a jövőre nézve, Raoul Kuffner báró felesége javaslatára fokozatosan Svájcba menekítette vagyonát és felszámolta diószegi javaikat (Pokreis, 2009). A szeretőgazó Kuffner családot szintén a menekülésre biztatták, de sajnos nem mindenki hitt nekik, ezért a Kuffner család egy része az auschwitzi koncentrációs táborban vesztette életét.

Kuffner báró biztosította Tamara és lánya, Kizette számára azt a biztonságot és luxust, amiben Tamara fiatalkorában is részesült. A báró két gyermekét, Peter Karl Mariát és Louisanne Lillyt hozta a házasságba.

A még mindig fiatal bárónő a harmincas évek vége felé egyre többet küzdött a depresszióval. Toscanában, Pármában egy kolostorba menekült. Ez az időszak látszik akkori képei témaválasztásán. Akár mennyire éltek fényűző életet Párizsban, a Kuffner - de Lempicka házaspár sejtette, hogy zsidó származásuk miatt el kell hagyniuk Európát. 1939-ben a házaspár az USA-ba utazott, hivatalosan szünidejüket töltötték ott, de valójában már az új családi fészket keresték. Tamara de Lempicka 1939 nyarán tengere szállt és tengeri beteg lett.

„Az Art Déco Grande Dame-ja elhagyta a második világháború felé tartó Európát, hogy elhadjon Amerikába, megpróbált elmenekülni saját történelme elől, személyes megváltást és egy új életet keresve. Az utazás során tengeribeteg lett. Mikor New Yorkban leszállt a hajóról, Tamara de Lempicka eltűnt. Csak egy elegáns hölgy maradt, akit Kuffner bárónőnek hívtak.” (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987, 131. old.).

1940-ben a náci Németország lerohanta Párizst. Tamara lánya és a báró két gyermeke akkor még Franciaországban tartózkodtak. A szülők telefonos utasítására a gyerekeket egy nappal a németek bevonulása előtt vonatra tették és hamis papírokkal, együtt nekivágtak az útnak, azonban a határon feltartóztatták őket. Végül Eleanor Roosevelttel közbenjárásával és védelme alatt jutottak el az USA-ba. Tamarának és férjének rengeteg kapcsolata volt, az ajtók megnyíltak előttük.

6. fotó: Tamara de Lempicka és Raoul Kuffner báró, Velence, 1950 körül
Forrás: Diószeg város hivatalos honlapja, 2024, online

Los Angeles New York Houston 1939-1978

A házaspár és családja Beverly Hillsben telepedtek le és aktív társadalmi életet éltek, nagy partikat adtak, ugyanakkor jelentős karitatív tevékenységet is végeztek az USA-ban. A Kuffner család mindig is odafigyelt az emberi sorsokra, bőkezű támogatók voltak. Anno Diószegen is támogatták az oktatást, a kultúrát, az egészségügyi ellátást. Az első világháború alatt a kastélyban és a kaszárnyában kórházakat rendeztek be a sebesült katonák számára (Pokreis, 2009). 1943-ban New Yorkba költöztek. Tamara továbbra is festett, az art déco azonban – legalábbis egy időre – kiment a divatból, és vele együtt Tamara de Lempicka is. A Kuffner vagyon lehetővé tette, hogy Amerikában is gazdag életet éljenek. Az 57. utcai lakást azokkal a régiségekkel rendezték be, amelyeket a báróval együtt mentettek meg magyarországi birtokáról, és amikor Európában véget ért a háború, Tamara újra megnyitotta és rokokó stílusban rendezte be a rue Mechain-i műtermet és gyakran visszajárt oda alkotni. Barátai, mint például Helena Rubinstein húga, Muzka Bernard, felkérték, hogy rendezze be lakásaikat. 20 évig éltek New Yorkban.

1962-ben Kuffner báró meghalt, özvegye a vagyonuk egy részét pénzzé tette, és három világszerte utat tett hajón (Kis, 2022). Mintha beindultak volna a régi reflexei, hogy ismét menekülnie kell. Ugyan végig nyílt házasságban éltek, mert mindkét nemhez vonzódtak (Rubio, 2024), Tamara a báró személyében elvesztette lelki és szellemi társát.

Kizette Houstonban élt Harold Foxhall geológussal és két lányukkal. Victoriát, „Putti”-nak nevezte a nagymamája, hasonlított Tamarára, testvérét Christie Tamarának hívták és „Chacha”-nak becézték. Kiábrándulva mindemből, Tamara 1963-ban lánya közelébe költö-

zött, aki ekkortól anyja személyi titkára és mindenese lett. Kapcsolatuk ellentmondásos volt. Még Victor Contreras, Tamara utolsó éveinek társa, akinek Tamara nem tudott rosszat tenni, is elismeri, hogy keményen bánt egyetlen gyermekével. Tamara kedvelte lánya férjét, „Foxy”-t is, de kristálytisztán tudtukra adta, hogy megveti a Kizette által választott polgári életet (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987). Anyagilag elkényeztette családját, de mindig ő akart irányítani.

Párizs-Paris 1969-1972

1969-ben, nyáron, szeretett műtermében, a rue Mechain 7-ben dolgozott épp, mikor felkereste egy férfi, aki nagyon fiatalnak és nagyon szegénynek tűnt. Alain Blondelnek hívták. Elmondta Tamarának, hogy neki és barátainak van egy galériájuk a rue Such-and-suchon, és hogy szeretné megvenni néhány festményét. Egy év múlva ismét vásárolt tőle pár képet. Alain Blondel egyike volt annak a négy fiatal párizsinak, akik meg szerették volna vetni lábukat a művészeti világban. Megnyitották a *Galerie du Luxembourgot*, és remélték, hogy Tamara de Lempicka retrospektív kiállításával elérik céljukat. Tamara közel egy évtizede nem állította ki munkáit. Amikor Blondel és Plantin azt javasolta, hogy tartsanak egy kiállítást munkáiról a Galerie du Luxembourgban, nem a fiús bájuk vagy az okos vállalkozói készségük vette rá, hogy elfogadja, hanem a saját vágya, hogy ismét a rivaldafényben legyen, a dolgok középpontjában. Belevetette magát a kiállítás megtervezésébe, segített a színek kiválasztásában, meghívta régi barátait, sőt a műsort nyilvánosságra hozta azzal, hogy egy műkritikussal beszélt a rádióban. 1972-ben újabb sikeres kiállítás következett. Tamara ismét el tudta adni festményeit. Az 1970-es évek végén egyre többet értek képei (de Lempicka-Fokhall & Phillips, 1987). Újból híres lett.

Mexikó-Cuernavaca 1978-1980

1978-ban Tamara de Lempicka egy arisztokrata és bohém társaság közelébe költözött Mexikóba, ahová már addig is gyakran járt. Vett egy gyönyörű házat, a *Tres Bambus*-t. Victor Manuel Contreras személyében szellemi társra talált, egy idő után rájöttek, hogy ők már találkoztak, évekkkel ezelőtt, Párizsban. Sok időt töltöttek együtt. Lánya, Kizette és Victor álltak hozzá a legközelebb. A *Tres Bambus*ban, élete végén ismét megkapta azt a pompát és fényt, és odafigyelést, amibe született, és amire mindig vágyott. 1980. március 18-án álmában érte a halál. Kívánságára a Popocatépetl Vulkánba szórták hamvait egy helikopterről (Kis, 2022).

MEGÉRKEZÉS A 21. SZÁZADBA

„*My goal is never to copy.
Create a new style, clear luminous colors
and feel the elegance of the models.*” TdL

„Az a célom, hogy soha ne másoljak. Egy új stílust hozzak létre, tiszta, világító színekkel és érezhetővé tegyem modelljeim eleganciáját.” (Azquotes.com, 2024).

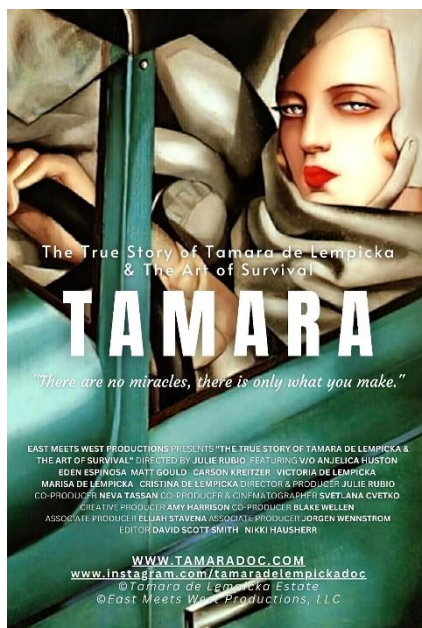
Tamara de Lempicka mindig az egyediség és a modernitás szimbóluma volt. Egyik fő műve, az 1929-es *Önarckép zöld Bugattival*. A *Die Dame* német folyóirat a címlapra rendelt tőle egy képet, amely megtestesíti a modern nőt. Saját magát festette le. Az okos, független femme fatale-t. Tamara értette az új idők szavát.

Mi mindent szimbolizál ez a kép? Európa és benne a nők helyzetének radikális változását. Sok minden vált lehetővé, ami addig nem volt. A nők először kényszerűségből váltak családfenntartókká, míg férjeik a harcmezőkön voltak. Gyári munkások, irodisták, ápolók és értelmiségiek lettek. Az első háború után nem szívesen adták fel függetlenségüket. Már nem

akartak másodrangú polgárok, lenni. Bele szerettek volna szólni a politikába, hozzájárulni a társadalmi változásokhoz. A „női egyenlőség hajnalán” (Heller Ágnes) Párizsban több nő indított vállalkozást, hozott létre önállóan valami újat, mint Tamara de Lempicka (Kéri, 1996).

Egy időre ugyan megfélemedkezett róla a világ, de az 1970-es évektől ismét egyre jobban ível népszerűsége. Tamara megérkezett a 21. századba. Művészete, élete immár egy másik narratívával párosul. Az utóbbi években egymást követik a műveiből rendezett kiállítások, új könyvek, tanulmányok születnek, színdarab készült róla és egy musical a *Broadway*-en. Julie Rubio 95 perces dokumentumfilmjét 2024. október 11-én mutatták be Kaliforniában, a *Mill Valley Film Fesztiválon* (Tamara de Lempicka Documentary, 2024). A híres, *de Young Szépművészeti Múzeum* pedig 2024. október 12-én nyitotta meg első nagy retrospektív kiállítását az USA-ban, San Franciscóban (de Young, 2024).

Tamara azt üzeni a 20. századból a 21. századnak, hogy egy nő szabad lehet, „self-determined”, azaz kezébe veheti a sorsát. Lehet okos, tehetséges, bátor, vakmerő, önálló, független, sikeres, határozott, érdekérvényesítő, inspiráló, innovatív és befolyásos, és mind ezek mellett nő maradhat. „A patriarchális világból lassan egy integrált világ felé halad az emberi társadalom, ahol a patriarchális értékek kezdenek fellazulni, ugyanakkor egyre differenciáltabban látjuk és értékeljük a női és férfi értékterületeket. A nők kapcsolatba lépnek férfi lélekrészükkel: kezdenek megtanulni kiállni magukért, kapcsolataiktól függetlenül is érvényesnek, autonómnak megélni magukat, önérvényesítő módon működni. Míg a férfiak – női lélekrészüket lassan fel- és elismerve – kezdenek nyitni a társas kapcsolataik felé, ... érzelmeikkel kapcsolatba kerülni. Általánosságban úgy is mondhatjuk, hogy a férfiak a fejüktől a szívük felé, a nők a szívüktől a fejük felé tartanak, egy fej-szív integrált tudatállapot felé.” (Nemes, 2015).

7. fotó: *The True Story of Tamara de Lempicka & The Art of Survival*
Forrás: *Tamara de Lempicka Documentary, 2024, online*

KÖVETKEZTETÉS

Tamara de Lempicka unokája, Victoria de Lempicka és dédunokája Marisa de Lempicka 2019-ben megalapította a Tamara de Lempicka Estatet (jelentése: hagyaték). Web-

oldalukon ez olvasható: „About Marisa Lempicka: She dreams, together with her mother Victoria and sister Cristina, of a Tamara de Lempicka Foundation that will help women artists and entrepreneurs around the world. We believe that »when women can use their power, they reinvest in their families and communities, making the world a better place for everyone.« azaz Tamara utódai „egy olyan alapítványról álmodnak, amely világszerte segítené a női művészeket és vállalkozókat. Hisznek abban, hogy »ha a nők használhatják az erejüket, akkor újra erőt fektetnek majd családjukba és közösségeikbe, a világot így mindenki számára egy jobb helyévé téve.«” (Tamara de Lempicka Estate, 2024).

Tamara de Lempicka patriarchális világba született, melynek nem fogadta el szabályait, kereteit. Nem azt az életutat követte, amit a társadalmi konvenciók mentén kijelölt számára a 20. század. Megengedte magának mindazt, amit körülötte a kortárs férfi művészek. Julie Rubio rendező felhívja a figyelmet arra, hogy Tamara egy túlélő (survivor) volt, életében többször halálos fenyegetettségnek volt kitéve. Excentrikus stílusa azt sejteti, hogy mindent megkapott, amire vágyott. Életét szemlélve kevésbé vesszük észre a sok fájdalmat, amit át kellett élnie. Művészetét sokáig annak a prizmáján keresztül szemlélték, értékelték, hogy milyen anya volt, illetve mennyire élt szabados életet. Sokáig nem került be a modern festészet kánonjába, mert a műkritikusok, feltehetően nagyrészt személye miatt, nem tartották értékesnek és fontosnak munkáját (BBC, 2004). A 20. század végén egyre több nőt, sikeres színésznőt, popsztárt inspirált művészetével. Az utóbbi évtizedben kezdték, elsősorban női riporterrek, filmkészítők, más szemszögből is értékelni őt, életét és művészetét. Miután *Portrait de Marjorie Ferry* című festményét 1932-ből 21,1 millió dollárért adták el 2020-ban a Christie’s-nél Londonban, Tamara művészete már nem szorul rá szakmája férfiközpontú kritikusaiknak elismerésére. Megérkezett oda, ahová mindig vágyott: a világhírű festők közé.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönet Szabó Karsay Máriának (Diószeg-Dános), Bognár Pongrácz Mártának (Budapest-Diószeg), Talamon Lórántnak (Diószeg), és Debreczeni Kingának (Szeged), hogy egyedi forrásanyagot biztosítottak a kutatáshoz.

8. és 9. fotó: Tamara de Lempicka emléktáblája Diószegen, 2024
Készítette: Szabó Karsay Mária. Saját forrás.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Azquotes.com. *Tamara de Lempicka Quotes*. (2024.07.27.)
https://www.azquotes.com/author/46941-Tamara_de_Lempicka
- [2] BBC (2004). *Tamara de Lempicka, Worldly Deco Diva, underrated master of the roaring twenties*. Directed by Helen Nixon. Narrator: Andrew Graham-Dixon. (2024.08.17.) <https://www.youtube.com/watch?v=kiWKU0oo2t0>
- [3] Borbíró, F. (2011): „*A nő szüli ugyan a férfiút, de a férfi alkotja a törvényt*”. *A nők helyzete és a nőkérdés alakulása a 19. századi Magyarországon*. Árkádia Szakmódszertani Portál. PTE. (2024.07.18.) <http://www.arkadiafolyoirat.hu/index.php/4-a-no/127-a-no-szuli-ugyan-a-ferfiut-de-a-ferfi-alkotja-a-torvenyt-a-nok-helyzete-es-a-nokerdes-alakulasa-a-19-szazadi-magyarorszagon>
- [4] Buday, P; Rössnerová A. (2024). *Kuffner báró kastélya*. In Pongvali. (2024.09.19.)
http://www.ponvagli.sk/index.php/hu/muemlekek.601/varos.618/kuffner_kastely.683
- [5] Claridge L. (2000). *Tamara de Lempicka. A Life of Deco and Decadence*. Bloomsbury Publishing Plc, London.
- [6] de Lempicka-Foxhall, b. K.; Phillips, Ch. (1987). *Tamara de Lempicka : Malerin aus Leidenschaft, Femme fatale der 20er Jahre*. Heyne, München, 1987, ISBN: 345302463X
- [7] de Lempicka-Foxhall, b. K.; Phillips, Ch. (1987). *Passion By Design, the Art and Times of Tamara De Lempicka (1898-1980)*. Phaidon, Oxford, 1987, ISBN: 0714824976
- [8] de Lempicka, T. (1927). *Kizette on the balcony*. Arhive. (2024.08.09.)
https://arthive.com/de/tamaralempicka/works/317440~Kizette_on_the_balcony
- [9] de Young and the Legion of Honor. Fine Arts Museums of San Francisco. *Tamara de Lempicka Exhibition* (2024.08.17.) <https://www.famsf.org/exhibitions/tamara-de-lempicka>
- [10] Dorotheum Wien. *Tamara de Lempicka - Werke kaufen und verkaufen*. (2024.07.27.)
<https://www.dorotheum.com/de/k/tamara-de-lempicka/#1009186>
- [11] Etherington-Smith, M. (1995). *Dali. Eine Biographie*. Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, ISBN 9783596503056
- [12] Fenyvesi, Zs. (2019). *Párizst is megbotránkoztatta, milliókat keresett: az első női festő szupersztár élete*. Dívány. (2024.04.29.) <https://divany.hu/vilagom/2019/12/04/tamara-lempicka/>
- [13] Karsay, J. (c. 2010). *Kuffner Kastély, Diószeg*. Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet, Dunaszerdahely. (2024.09.19.)
<https://emlekhelyek.csevadok.sk/emlekhelyek/kuffner-kastely-dioszegen/>
- [14] Kéri, K. (1996). *Érdekességek a nők történetéből*. Kiadta: IQDEPO, Pécs. (2024.09.19.)
<https://mek.oszk.hu/02000/02035/html/#10>
- [15] Kéri, K. (1997). *Nők tegnap (a XIX. században), ma és holnap (a XXI. században)*. Rékai, Gábor (felelős szerk.). Mérleg. Kossuth Rádió. Rádióriport, 1997. július 30. (2024.08.11.) <http://kerikata.hu>
- [16] Kis, Zs. (2022). *Madonnát is inspirálta a festő, Tamara de Lempicka, aki viharos élete után egy vulkán kráterében talált végső nyugalomra*. WMN Kult. (2024.08.27.)
<https://wmn.hu/kult/57564-madonnat-is-inspiralta-a-festo-tamara-de-lempicka-aki-viharos-elete-utan-egy-vulkan-kratereben-talalt-vegso-nyugalomra>
- [17] Kovács, M. (2017): *Társadalmi nemek – Elméleti megközelítések és kutatási eredmények*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. (2024.10.10.)
https://www.eltereader.hu/media/2017/03/Kovacs_Monika_szerk_Tarsadalmi_nemek_READER.pdf

- [18] Kuesel, Ch. (2020). Artsy.net. *A Tamara de Lempicka painting sold for \$ 21,1 million at Christie's, smashing the artist's auction record.* (2024.07.14.) <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-tamara-de-lempicka-painting-sold-211-million-christies-smashing-artists-auction-record>
- [19] Kuffner R. (1951). *Planomania. Capitalism Makes Sense.* Richard R. Smith publisher, INC. New York.
- [20] Madonna (1986). (2024.09.19.) *Open your Heart.* <https://www.youtube.com/watch?v=snsTmi9N9Gs>
- [21] Madonna (1989). (2024.09.19.) *Express Yourself.* https://www.youtube.com/watch?v=GsvUzP_O_8
- [22] Madonna (1990). (2024.09.19.) *Vogue.* <https://www.youtube.com/watch?v=P4oD-RNoo5o>
- [23] Mesto Sládkovičovo. *Tamara Lempicka, (1902-1980) druhá manželka baróna Raula Kuffnera de Dioszegh.* (2024.06.11.) https://www.sladkovicovo.sk/e_download.php?file=data/editor/58sk_12.pdf&original=lempicka_sk.pdf
- [24] Nemes, A. (2015). *Női és férfi típus, dinamika, princípium és megjelenésük a coachingban.* Magyar Coachingszemle. Női-férfi dinamika. 2015/4. (2024.07.27.) https://epa.oszk.hu/02300/02303/00019/pdf/EPA02303_mc_2015_4_19-23.pdf
- [25] Néret, G. (2000). *De Lempicka.* Taschen America Llc; New Edition. ISBN-10, 9783822858578.
- [26] Pokreis, H. (2009). *Barón Karl Kuffner de Dioszegh. Diószeghi Kuffner Károly báró.* (2024.08.16.) https://www.sladkovicovo.sk/e_download.php?file=data/editor/58sk_4.pdf&original=karl_kuffner.pdf
- [27] Radaelli, M. (2024). *The year of Art Deco artist Tamara de Lempicka.* In: The Moscow Times. (2024.07.09.) <https://www.themoscowtimes.com/2024/04/19/the-year-of-art-deco-artist-tamara-de-lempicka-a84902/pdf>
- [28] Rubio, J. Tamara de Lempicka Documentary. *The true story of Tamara de Lempicka. Tamara and the art of survival.* (2024.07.27.) <https://www.tamaradoc.com/>
- [29] Rubio, J. *Interview about Tamara de Lempicka.* (2024.09.09.) https://sportsbyline.com/broadcast/TS/TITTLE_RUBIO_090424.mp3
- [30] Sudová, E.; Buday, P.; Chalmovská, M.; Kalová, P.; Kirinovičová, N.; Rössnerová, A.; Sekula, R.; Talamon, L.; Váňová, J. (2015). *Diószeghi Kuffner Károly báró öröksége Diószegen.* Ponvagli Társulás, Diószeg.
- [31] Tamara de Lempicka Estate. *About us.* (2024.8.09.) <https://tamaradelempickaestate.com>
- [32] *Tamara de Lempicka working on Portrait of a Man, a painting of her husband, 1928.* Britannica, (2024.08.09.) <https://www.britannica.com/biography/Tamara-de-Lempicka>
- [33] *The Mamahood. Meet Julie Rubio, President of Women in Film and Director/Producer of 'The True Story of Tamara de Lempicka & The Art of Survival.'* 18. November 2023. (2024.07.24.) <https://themamahood-co.squarespace.com/blog/2023/11/18/meet-julie-rubio-president-of-women-in-film-and-directorproducer-of-the-true-story-of-tamara-de-lempicka-amp-the-art-of-survival>
- [34] Vadkerty, K.; Pekarovič, J.; Pokreis H.; Talamon, L.; Varga, Á.; Hallon, I. (2024). *Barón Karl Kuffner de Diószegh.* Ponvagli. (2024.07.27.) http://www.ponvagli.sk/index.php/sk/publikacie.134/baron_karl_kuffner_de_dioszegh.157